

K METODOLOGICKÝM PROBLÉMOM VÝSKUMU INFORMAČNÉHO SPRÁVANIA

Anna Čabrunová

ÚVOD

Súčasný vývoj elektronického informačného prostredia je charakteristický na jednej strane procesmi globalizácie, na strane druhej priebehom jeho intelektualizácie. Je výrazne determinovaný technologickými, sociálnymi a kognitívnymi vplyvmi. Neustále sa menia a vyvíjajú podmienky interakcie s týmto prostredím. Tento stav zastihol výskum v informačnej vede metodologicky nepripravený. Je potrebné rozvinúť metodologický výskum, ktorý by rozpracoval metódy výskumu informačného správania postavené na metodologickom základe behaviorálnych vied.

INFORMAČNÉ SPRÁVANIE A INFORMAČNÁ VEDA

Modely informačného správania v informačnej vede sa formovali na pozadí vývoja fyzikálnej a kognitívnej paradigmy informačnej vedy. Niektorí autori z tohto hľadiska pristupujú aj ku periodizácii dejín informačnej vedy (Orom, 2000). **Fyzikálna paradigma** vychádzala z realistického modelu poznania, v ktorom sa vedecké poznanie pokladá za absolútne pravdivé, univerzálne, neutrálne, neovplyvňujú naň kognitívne a sociálne procesy. Objektom informačnej vedy bola vedecká informácia a predmetom výskumu informačný prieskumový systém. Modely informačného správania používateľov informácií, ktoré vznikli v tomto období sa viažu na automatizovaný informačný systém, obsahujú sústavu charakteristík automatizovaného informačného systému, ktorá odráža žiaduce správanie používateľa informácií. Základom modelu bola kategorizácia a profilácia používateľov a sústava charakteristík informačného systému z hľadiska správania používateľov. Napríklad Moor vo svojom modeli rozpracoval 9 charakteristík, ktoré určujú informačný systém z hľadiska správania obecného používateľa. Tento model sa dal využiť pre projektovanie informačného systému alebo skúmanie užitočnosti existujúceho informačného systému, s ohľadom na určité používateľov a tiež pre predvídanie informačného správania používateľov. U nás v rámci štátnej výskumnej úlohy Projekt systému právnych informácií v SSR J. Cejpek rozpracoval matematické modely informačného správania príslušníkov jednotlivých právnických profesií. Podstata tohto modelu vychádza z kategorizácie používateľov informácií v oblasti práva, ktorých informačné správanie je prezentova-

né vzťahom k jednotlivým typom dokumentov a spôsobmi ich získavania a využívania. Vypracoval systém matic a obecnú blokovú maticu, pomocou ktorých je možné zachytiť typické informačné správanie používateľa (Cejpek, 1976).

Kognitívna paradigma informačnej vedy je postavená na relativistickom modeli poznania, ktoré považuje poznanie za relatívne, ovplyvnené kognitívnymi a sociálnymi procesmi. Do kognitívneho prístupu sa integrujú sociálne štruktúry pomocou rozvoja interdisciplinárnych väzieb na psychológiu, sociológiu, komunikáciu, matematiku, atď. Objekt informačnej vedy sa rozšíril na všetky typy informácií, organizáciu informačných a komunikačných procesov v spoločnosti. Výskumy informačného systému sa viažu na informačný prieskum a informačné prieskumové systémy. Pozornosť sa sústreďuje predovšetkým na výskum kvalitatívnych aspektov informačnej prieskumovej stratégie v elektronickom informačnom prostredí. Modely informačného správania vychádzajúce z kognitívnej paradigmy sa zameriavajú na proces vyhľadávania informácií, vychádzajú z kognitívnych štýlov, snažia sa zmapovať kognitívny a sociálny kontext používateľa a jeho potrieb. Reprezentantom takéhoto modelu je Wilsonov všeobecný model informačného správania, ktorý zahŕňa nasledujúce prvky: kontext informačnej potreby, aktivizujúce mechanizmy, sprostredkujúce mechanizmy (psychologické, demografické, environmentálne), proces vyhľadávania informácií, proces spracovania a využitia informácie a kontext používateľa. (Wilson, Walsh, 1996). Model je rozšírením jeho predchádzajúceho modelu informačného správania vo vyhľadávaní informácií, ktorý tvorí jeho základ. V súčasnosti u nás v rámci výskumnej úlohy Interakcia človeka s informačným prostredím Steinerová vypracovala model zameraný na stabilné preferencie používateľov, vnímanie priebehu a hodnotenie úspešnosti vyhľadávania. Na základe aplikácie tohto modelu vytvorila vzorce využívania informácií používateľov akademických a vedeckých knižníc (Steinerová, 2003).

V súčasnosti môžeme povedať, že fyzikálna a kognitívna paradigma existujú paralelne. V tejto súvislosti Saracevic hovorí o rozkole v informačnej vede, o dvoch informačných vedách. Jedna, ktorá vyvíja vyhľadávacie systémy pre digitálne knižnice, vyhľadávacie mechanizmy na Internete a podobne a druhá, ktorá je postavená na základoch informačnej vedy, zameraná viac na interakciu používateľa s informačným prostredím s prepojením na informačné a komuni-

kačné technológie. Je presvedčený, že informačnú vedu čaká dobrá budúcnosť vtedy, keď sa jej podarí integrovať obidva prístupy (Saracevic, 1999).

Vývoj súčasného informačného prostredia je charakterizovaný na jednej strane procesmi globalizácie, na strane druhej procesmi intelektualizácie. Môžeme teda povedať, že informačné správanie v informačnej vede sa chápe v širšom a užšom zmysle. V **užšom zmysle** predstavuje informačné správanie vo vyhľadávaní informácií, ktoré je tu jedným zo základných procesov. Dôraz sa tu kladie na kognitívny a sociálny kontext, súčasne s prehľbovaním interaktívnosti informačného prostredia. Informačné správanie v **širšom slova zmysle** zahŕňa celý komplex problémov spojených s interakciou človeka s informačným prostredím. Patrí sem teda aj informačná výchova, informačná gramotnosť, informačné právo, informačná etika a informačná hygiena.

Súčasná pojmová štruktúra v oblasti informačného správania odráža paralelné pôsobenie fyzikálnej a kognitívnej paradigmy. Pokúsili sme sa zmapovať jednotlivé oblasti pokrývajúce informačné správanie (Obr. 1), pričom sme vychá-

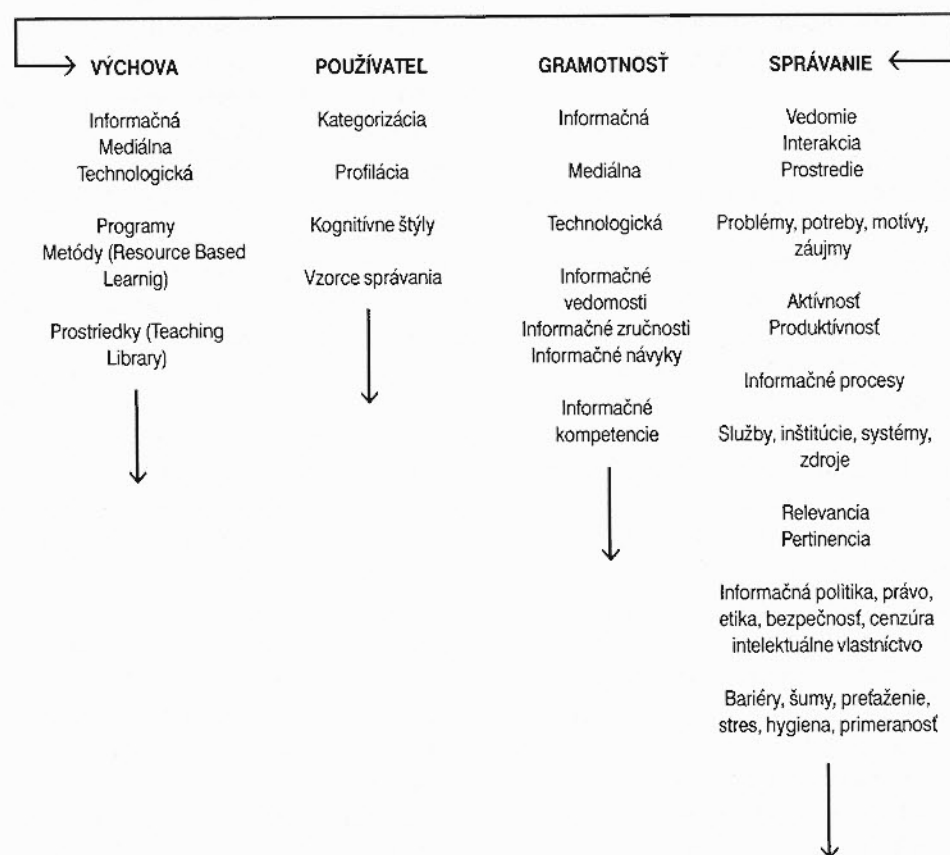
sústavy pojmov. Ide zatiaľ o voľné zmapovanie jednotlivých oblastí informačného správania, ktoré nezachytáva štruktúrne vlastnosti a vzťahy jednotlivých prvkov.

Pri takomto širšom chápaní informačného správania musíme dôkladne poznať štruktúru skúmaných javov a procesov v informačnom prostredí. K tomu potrebuje informačná veda definovať základné pojmy a vymedziť ich voči základným kategóriám behaviorálnych vied. Predovšetkým ide o pojmy **informačné správanie**, **informačné vedomie**, **informačné prostredie**, **informačná výchova**.

SPRÁVANIE A INFORMAČNÉ SPRÁVANIE

Informačná veda by mala empirickým i teoretickým výskumom dokázať, že informačné správanie ako jedna z jej základných kategórií má psychologický základ, či teda je oprávnené pri vymedzení a výskume informačného správania vychádzať zo správania ako jednej zo základných kategórií behaviorálnych vied. Psychológia definuje **správanie** ako interakciu živých organizmov s okolitým prostredím prostred-

Obr. 1: Oblasti informačného správania

dzi zo štruktúry procesu informačného správania, ktorého základnými prvkami sú používateľ informácií, informačná výchova, informačná gramotnosť a interakcia používateľa s informačným prostredím. Na tieto prvky procesu sa viažu

níctvom pohybových a iných aktov a reakcií (Kondáš, 1997). Je to súbor prejavov jednotlivca vo vzťahu k jeho okoliu, pričom môže mať podobu aktívneho alebo reaktívneho správania. Sú to vnútorne motivované činnosti, ktoré vychádzajú

z jedinca, z jeho psychických činností, pôsobí tu úmysel, motív, záujem, hodnotová orientácia, postoj, presvedčenie.

Z hľadiska sociálnej determinácie psychiky a správania (Janoušek, 1987) sa zdôrazňuje, že správanie je súhrnom životných prejavov človeka, teda sférou vonkajších a vnútorných prejavov rôznych činností. Činnosť a správanie teda spolu vnútorne súvisia, súčasne sa však nekryjú. Vzhľadom na súhrnný charakter správania a vyhranený vzťahový charakter činnosti, má väčší objasňujúci význam poznanie príslušného typu činnosti. Toto konštatovanie je veľmi dôležité pre informačnú vedu, vyplýva z neho potreba dôkladného poznania štruktúry informačných aktivít subjektu vo vzťahu k objasneniu jeho informačného správania.

Informačné správanie je súbor prejavov človeka vo vzťahu k informačnému prostrediu. Je súčasťou jeho celkového správania (Čabrunová, 1998). Človek v informačnom prostredí vystupuje ako tvorivá bytosť, ktorej činnosť determinujú motívy, plniace aktivizačné, smerové, regulačné, emotívno-kognitívne a cieľové funkcie v jeho správaní a konaní. Základnou otázkou je, do akej miery môžeme aktivity človeka v informačnom prostredí, tak ako sú predmetom informačnej vedy, exaktne podložiť vnútornou motiváciou, motívom, záujmom, postojom atď., ako psychickými procesmi.

Vcelku sa regulácia činnosti a správania uskutočňuje na základe psychických procesov, nielen kognitívnych, ale aj motivačných. Určujúcim prvkom v správaní človeka je motivácia. Všetko, čo zahŕňa pod pojem motivácia – potreby, záujmy, postoje, snahy, túžby, aspirácie – môže byť potenciálnym motívom činnosti. Motív je definovaný ako označenie určitých vnútorných podmienok, ktoré vzbudzujú a udržiavajú aktivitu človeka a ktoré určujú jeho správanie (Pardel, 1977). Najvšeobecnejšími znakmi motivácie sú: aktivácia činnosti a správania, smerovosť či zameranosť a cieľovosť činnosti a správania. Žatkuliak definuje **informačný motív** ako vedomú či neuvedomenú popudovú silu, ktorá podnecuje, vyvoláva a udržiava určité informačné správanie človeka a reguluje jeho smer, intenzitu jeho činnosti a dosiahnutie cieľa (Žatkuliak, 1981).

Pardel vypracoval trojdimenzionálny **model motivačného správania**, v ktorom každá motivačná úroveň – aktivačná, smerová, cieľová – sa vyznačuje aktivizáciou, smerovosťou a cieľovosťou (Pardel, 1977). Len takýto komplexný prístup nám umožní chápať motívy ľudskej činnosti v zložitých súvislostiach.

Uzlovým bodom na aktivačnej úrovni motivácie je potreba. **Potreba** je stavom organizmu, odrážajúcim jeho objektívne nedostatky, ktorých odstránenie jestvuje mimo neho. Potrebu charakterizuje

1. predmetnosť – potreba je vždy potrebou niečoho, čo je mimo organizmu,
2. dynamika potrieb – spočíva v aktualizovaní, v zmene svojej zameranosti.

Primárne potreby majú vzťah k podmienkam existencie organizmu, sekundárne vznikajú na základe primárnych v in-

terakcii človeka s prostredím v procese socializácie, preto sa nazývajú sociálne, kultúrne, duchovné. V klasifikácii sekundárnych potrieb nás zaujímajú predovšetkým tie, ktoré formujú model informačného motivačného správania. Sú to predovšetkým potreby uznania, sebarealizácie a kognitívne potreby. **Informačná potreba** je jednou zo základných kategórií informačnej vedy. Definuje sa ako stav, v ktorom sa pre jednotlivú osobu, inštitúciu alebo systém stáva nevyhnutným získať informáciu adekvátnu charakteru činnosti alebo práce daného subjektu (Šimová, 1975). Treba povedať, že výskumu informačných potrieb sa venovala a venuje veľká pozornosť, ale z hľadiska metodológie výskumu správania sú to väčšinou len prieskumy zisťujúce informačné potreby používateľov vo vzťahu k zefektívňovaniu inštitucionálnych informačných služieb, teda nesmerujú k rekonštrukcii štruktúry informačnej potreby zo sociálno-psychologického hľadiska.

Druhá úroveň štruktúry motivácie je úrovňou smeru, smerovosti, ktorá v psychológii motivácie vystupuje ako

1. základný znak motivácie správania,
2. vnútorná organizácia správania,
3. vlastnosť osobnosti, zameranosť.

Uzlovým bodom na tejto úrovni je postoj. **Postoj** je psychická štruktúra, ktorá charakterizuje výberovosť subjektu pri prijímaní vplyvov zvonku a pri činnosti vo vzťahu k okolitému prostrediu (Homola, 1972). Postoj je postavený na hodnotení. Jeho poznávací, emocionálny a činnosť zložka sú podriadené hodnoteniu. Sformoval sa na základe skúseností s uspokojovaním potrieb a záujmov, je teda psychickou väzbou medzi motiváciou a hodnotami. Postoje sú výrazom smeru, umožňujú selekciu v cieľoch a prostriedkoch v živote, zabezpečujú stabilitu a kontinuitu správania, konzistentnosť v hodnotiacich názoroch. Informačné správanie zahŕňa aj postojové prvky. Človek má pozitívny či negatívny, subjektívny či objektívny, pragmatický či konzervatívny postoj k jednotlivým javom, procesom alebo objektom informačného prostredia.

Ďalšími dôležitými kategóriami vo vzťahu k postoju sú **záujem a hodnota**. Záujem je vedomo aktívnejší ako potreba, výraznejšie sa viaže na určitý predmet. Záujem teda nadväzuje na potrebu, človek má záujem o taký predmet, ktorý potrebuje. Dimenziu smeru v štruktúre motivácie nie je možné opísať bez pojmu hodnota. Produkty činnosti predstavujú vo vzťahu k potrebám hodnoty, a preto hodnotovo orientujú činnosť a jej cieľ. Hodnoty vstupujú do činnosti človeka ako zvnútornený hodnotový systém, ktorý je daný výchovou, vlastnou i sprostredkovanou životnou skúsenosťou, celým súborom spoločenských vplyvov (Homola, 1972). Záujem charakterizuje informačná veda ako postojovú zameranosť na určité informačné javy, procesy, objekty, činnosti, ktorá je spojená s ich hodnotou a užitočnosťou (Žatkuliak, 1981). Kategória hodnota je najrozpracovanejšia vo vzťahu k informácii a tieto vlastnosti môžeme aplikovať do celého informačného procesu a informačného prostredia.

Uzlovým bodom na tretej, cieľovej úrovni modelu štruktúry motivácie je **vôľa**. Vôľa má centrálnu postavenie v činnosti

človeka, centrálne postavenie pre utváranie, stanovovanie a dosiahnutie cieľov v činnosti a živote. V súvislosti s vôľovým konaním sa používajú pojmy chcenie a rozhodovanie. Vôľové konanie má podľa Rubinsteina (Pardel, 1977) štyri fázy:

1. vznik pohnútky a predbežné vytýčenie cieľa,
2. posúdenie rozličných motívov,
3. rozhodnutie,
4. vykonanie rozhodnutia. Vykonanie rozhodnutia predpokladá plán ďalšej činnosti a reguláciu konania podľa tohto plánu. Takýto postup predpokladá sebaovládanie, seba-kontrolu a húževnatosť. Ďalšími dôležitými pojmami na tejto úrovni sú **presvedčenie, svetonázor a aspirácia**. Kategóriám na poslednej úrovni modelu motivačného správania sa informačná veda nevenuje vôbec, hoci mnohokrát majú v informačnom správaní rozhodujúcu úlohu.

Nazdávame sa, že by sa mala metodologickým výskumom podložiť analýza a komparácia štruktúry modelu motivačného správania so štruktúrou modelov informačného správania. Informačná veda operuje totiž s pojmami teórie správania – informačné správanie, informačný motív, informačná potreba, informačný záujem, ale nemá empirickým výskumom potvrdený psychický základ týchto procesov. Vo výskumoch totiž väčšinou nie sú zahrnuté metodiky na výskum správania a ďalšie, ktoré by dali výskumu sociálno – psychologický základ. Súčasné modely informačného správania (Wilson, 1996) vychádzajú z výskumov vyhľadávania informácií, a to je len jeden druh činnosti v informačnom prostredí. Bude potrebné zmapovať, na aké druhy činnosti sa viaže informačné správanie, ale predovšetkým dať do súvislosti pojem informačné správanie s predmetom informačnej vedy. Teória správania a teória motivácie hovoria o potrebe ich rozpracovania na jednotlivé druhy činností. Je to teda úloha týchto vied a odborov, ako aj informačnej vedy, ktorých predmetom je daná činnosť.

INFORMAČNÉ VEDOMIE A INFORMAČNÉ SPRÁVANIE

Informačné vedomie je súčasťou spoločenského vedomia, je teda sociálno-psychologickou kategóriou. Kategória informačného vedomia sa v doterajších kategoriálnych štruktúrach informačnej vedy nevyskytuje, pritom je jednou zo základných, určujúcich z hľadiska formovania odboru ako sociálnej vedy. Ani vo Wilsonovom modeli informačného správania (Wilson, 1996), ktorý je postavený na výskume vyhľadávania informácií, sa informačné vedomie explicitne nevyskytuje, aj keď jeho prvky sú v ňom nepriamo obsiahnuté. Obsah informačného vedomia tvoria predovšetkým názory, postoje, poznatky, hodnoty, hodnotová orientácia ľudí, vzťahujúce sa k všetkým podstatným prvkom informačného a komunikačného procesu v danej etape vývoja poznania (Čabrunová, 1998).

Informačné vedomie obsahuje poznávacie i hodnotiace prvky, ktoré sa vyskytujú v mnohorozmerných súvislostiach,

vyplývajúcich z celkového charakteru spoločenského informačného problému na danej etape vývoja poznania, charakteru spoločenského informačného spôsobu, teda úrovne informačných metód, informačnej techniky a informačných technológií, úrovne a postavenia informačného sektoru v spoločnosti a z pozície informačného vedomia medzi ostatnými formami materiálneho a duchovného života spoločnosti. Informačné vedomie **určuje a usmerňuje informačné správanie**. Obsah informačného vedomia je bezprostredne zahrnutý v informačnej aktivite, informačnom správaní jeho nositeľa. Z hľadiska jednotlivých sociologických štruktúr spoločnosti sa informačné vedomie formuje na:

1. individuálnej,
2. skupinovej,
3. inštitucionálnej,
4. spoločenskej a
5. globálnej úrovni.

Na týchto úrovniach analyzuje spoločenské vedomie aj sociologická literatúra. Z epistemologického hľadiska by sme mohli hovoriť o empirickom a teoretickom informačnom vedomí.

Individuálne informačné vedomie určuje úroveň individuálnej informačnej činnosti a celkové informačné správanie subjektu. Obsah individuálneho informačného vedomia tvorí systém poznatkov, metód, postojov, názorov, hodnotových vzťahov viažucich sa na jednotlivé prvky informačného a komunikačného procesu. Na formovaní individuálneho informačného vedomia sa významne podieľa informačná výchova. Ďalej sú to vnútorné informačné vplyvy, vnútorné podmienky informovania, osobnostné informačné ciele subjektu, ako aj vonkajšie informačné vplyvy, podmienky informovania v spoločnosti a charakter spoločenských informačných cieľov.

Skupinové informačné vedomie nie je prostou sumou individuálnych informačných vedomí, aj keď ich úroveň vplyva na jeho kvalitu. Skupinové informačné vedomie sa prejavuje v postojoch skupiny k informáciám, informačnému zabezpečeniu cieľov a úloh skupiny, v stupni rozvinutosti informačných a komunikačných vzťahov. V konečnom dôsledku obrazom skupinového informačného vedomia je úroveň informačného zabezpečenia skupiny, organizačná a funkčná štruktúra skupinového informačného prostredia, štruktúra informačných a komunikačných tokov, a výstupy informačných procesov.

Spoločenské informačné vedomie obsahuje systém poznatkov, názorov, koncepcií, projektov, výrazom ktorých je informačná politika na regionálnej, národnej, štátnej úrovni. Úroveň informačného vedomia spoločnosti sa prejavuje v stanovených spoločenských informačných cieľoch a zabezpečení podmienok informovania, ktoré by mali zodpovedať stavu rozvoja spoločnosti. Obrazom informačného vedomia spoločnosti je jej informačná politika, predstavujúca súbor riadiacich, direktívnych, plánovacích, ekonomických a metodických nástrojov, potrebných na zabezpečenie legislatívnych,

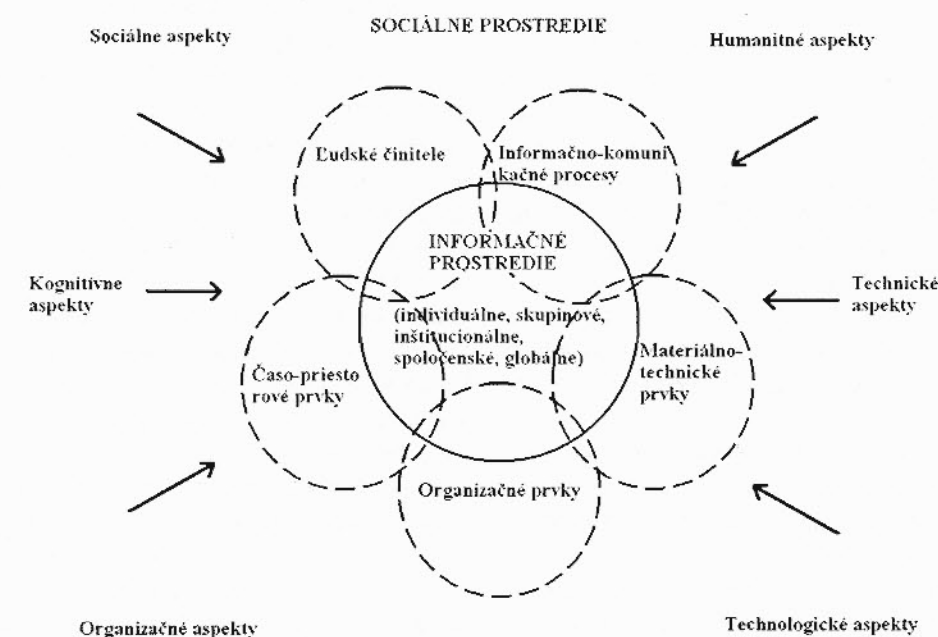
administratívnych, politických, ekonomických, vzdelávacích a profesijných podmienok pre efektívne informačné procesy v spoločnosti. Stav spoločenského informačného vedomia predstavuje relatívne ustálenú konšteláciu konštitutívnych zložiek, ktorá platí pre určitú časovú etapu. Pritom nejde o prostú sumu zložiek, ale takú ich konšteláciu, kde sa mení dominantné postavenie jednotlivých zložiek podľa vývoja spoločenského informačného spôsobu. Medzi stavom spoločenského informačného vedomia, spoločenským informačným problémom a spoločenským informačným spôsobom v určitej etape vývoja existujú spätné väzby.

Globálne informačné vedomie sa v súčasnosti formuje na báze postupnej realizácie projektu Globálnej informačnej

by na ekonomické vedomie vyplývajú z riadiacich funkcií spoločenskej informácie, z potrieb manažmentu a marketingu informačných systémov, stanovenia ekonomickej hodnoty informácie, z potrieb informačného trhu. Väzby na technické vedomie určuje postavenie techniky a technológií v informačných procesoch – v súčasnosti značná časť informačných procesov v spoločnosti sa realizuje prostredníctvom počítačových a telekomunikačných systémov.

Vývoj informačného vedomia je súčasťou sociálnej evolúcie vedomia (Earley, 2003). Jeho súčasná štruktúra, vlastnosti a postavenie v spoločenskom vedomí je determinovaná dnešným štádiom vývoja informačnej a znalostnej spoločnosti, vývoja vedeckého, technického a technologického

Obr. 2: Štruktúra informačného prostredia

infraštruktúry, ktorej základ tvorí celosvetová verejná telekomunikačná a počítačová sieť. Na formovaní globálneho informačného vedomia sa významne podieľajú právne, ekonomické a etické vedomie. Do tohto procesu vstupujú z hľadiska rôznych záujmov mnohé medzinárodné a celosvetové ekonomické a politické inštitúcie. Globálne informačné vedomie je súčasťou globálneho vedomia. Existenciu tejto úrovne potvrdzuje aj Projekt globálneho vedomia (GCP, 2003).

Jednotlivé druhy spoločenského vedomia sa prelínajú. Vzhľadom na miesto informačného vedomia v spoločenskom vedomí môžeme hovoriť o informačných aspektoch ekonomického, právneho, politického a iných druhov vedomí a súčasne o politických, právnych, etických, ekonomických a technických aspektoch informačného vedomia. Najsilnejšie sú jeho väzby na ekonomické a technické vedomie. Váz-

poznania. Epistemologické prístupy k výskumu informačného vedomia by mohli prispieť k ďalšiemu zdokonaleniu obsahu informačného vedomia ako jednej zo základných kategórií informačnej vedy.

INFORMAČNÉ PROSTREDIE A INFORMAČNÉ SPRÁVANIE

Pri charakteristike vzťahu informačné prostredie – informačné správanie vychádzame z procesuálneho vymedzenia predmetu sociálnej psychológie, ktoré sa sústreďuje na zložité a mnohorozmerné vzťahy človeka a jeho sociálneho prostredia. Ide o vzťahy na úrovni jednotlivca – jednotlivca, jednotlivca – skupina, jednotlivca – inštitúcia, jednotlivca – spoločnosť, jednotlivca – ľudstvo. Informačné správanie

sa utvára v interakcii človeka s informačným prostredím. **Informačné prostredie** je zložkou spoločenského prostredia, v ktorej sa realizujú informačné a komunikačné procesy. Kategóriou informačné prostredie operujú všetky informačné vedy, jej obsah je potrebné rozlišovať podľa vymedzeného predmetu týchto vied. Vzhľadom na zameranie predmetu informačnej vedy na organizáciu a výskum informačných a komunikačných procesov v spoločnosti, informačné prostredie sa tu vymedzuje ako súčasť spoločenského prostredia. V systéme spoločenského prostredia, ktoré zahŕňa sociálne, ekonomické, kultúrne, technické, pracovné, urbanistické a ďalšie prostredia, má špecifické postavenie, realizuje sa v nadväznosti na ne, prelína sa nimi. Prostredníctvom informačných a komunikačných procesov v nich zabezpečuje nepretržitú výmenu informácií, a tým ich organizáciu, integritu a vývoj. V tom je zložitost' informačného prostredia a interakcie človeka s ním, vplyvy bezprostredného a vzdialeného okolia sú veľmi rozsiahle a ťažko identifikovateľné.

Štruktúra informačného prostredia sa skladá z:

1. ľudské činitele – pôvodcovia, komunikátori, používatelia informácií a ďalší účastníci realizácie informačných a komunikačných procesov;
2. informačné a komunikačné procesy – informačné ciele, informačná činnosť, informačné toky, informačné produkty, komunikačná činnosť, účinky, úžitky a iné efekty informačných a komunikačných procesov;
3. časopriestorové prvky – určujú smer, rýchlosť, adresnosť, novosť komunikovaných informácií, zabezpečujú fixáciu, zhromažďovanie, rozptyl, sprístupňovanie a komunikovanie informácií;
4. organizačné prvky – informačné inštitúcie, systémy a siete,
5. materiálno-technické prvky – predmety, materiálno-technické zariadenia, informačná a komunikačná technika (Obr. 2) (Čabrunová, 1998).

Zložitost' informačného prostredia tak ako ho chápe informačná veda vyplýva z rôznorodosti charakteru prvkov prostredia od humanitného a sociálneho, až po technický a technologický charakter, s ktorými sa musí človek vysporiadať pri interakcii s ním. K tomu pristupuje sociologický rozmer – informačné prostredie sa organizuje od individuálnej, cez skupinovú, inštitucionálnu, spoločenskú až po globálnu úroveň. Informačné správanie jednotlivca v týchto štruktúrach je teda ovplyvnené jednak ich vnútornou štruktúrou, vnútornými podmienkami informovania, jednak vplyvmi bezprostredného a vzdialeného okolia. Ak chceme obsiahnuť celý interdisciplinárny rozsah predmetu informačnej vedy, výskum interakcie jednotlivca s informačným prostredím musí mať rozmer informačný, technologický, sociálny i humanitný.

Informačné prostredie na jednotlivých sociologických úrovniach má svoje výrazné špecifiká, ktoré determinujú informačné správanie človeka v týchto štruktúrach. **Individuálne informačné prostredie** sa formuje na základe troch podsystémov osobnosti človeka: biologického, psychického

ho a sociálneho. Zahnuje informácie, informačné a komunikačné procesy v jeho bio-psychickej osobnosti, ktoré sa uskutočňujú pod vplyvom sociálneho prostredia. Informačné správanie človeka teda ovplyvňuje jednak jeho vnútorné informačné prostredie, jednak vonkajšie informačné prostredie, utvárajúce sa na priesečníku celého radu faktorov. Vo vnútornom informačnom prostredí sú to predovšetkým subjektívne biopsychické činitele, vnútorné podmienky informovania a vnútorné informačné vplyvy. Vo vonkajšom informačnom prostredí sú to objektívne informačné činitele, vonkajšie sociálne vplyvy a vonkajšie podmienky informovania. Z hľadiska výskumu informačného správania na úrovni individuálneho informačného prostredia je preto potrebné stanoviť faktory, ktoré určujú určitý typ správania. Posun nastal v kognitívne orientovaných výskumoch, kde sa vypracovali informačné štýly, vzorce správania používateľov informácií pri riešení informačných problémov a využívaní informácií.

Skupinové informačné prostredie tvorí množina ľudí, ktorí sa podieľajú na nejakej činnosti. Existencia a aktivita skupiny, vnútorný mechanizmus fungovania a jej väzby s prostredím sú podmienené informačnými a komunikačnými aktivitami a väzbami. Štruktúra skupinového informačného prostredia je determinovaná charakterom skupiny, najmä náplňou jej činnosti tak, aby umožnila každému členovi sebarealizáciu, a teda aj formovanie vlastného individuálneho informačného prostredia a súčasne efektívnu výmenu informácií v rámci skupiny. Informačné správanie skupiny nie je prostou sumou informačného správania jednotlivých jej členov. V skupinovom informačnom prostredí sa realizujú vzťahy typu jednotlivec – jednotlivec, jednotlivec – skupina. Ich správanie determinujú ciele, úlohy skupiny, vzťah členov skupiny k týmto cieľom, ich odborná a informačná úroveň, osobnosť vedúceho pracovníka skupiny, osobnosť informačného pracovníka ako aj väzby skupiny na ostatné spoločenské prostredia. Skupinové informačné prostredie sa môže vytvárať na rôznych úrovniach – v rámci organizácií, inštitúcií, spoločností atď. Teória informačnej vedy nevenuje dostatočnú pozornosť tejto úrovni informačného prostredia, hoci skupina je jednou zo základných jednotiek pri adresnom sprístupňovaní informácií a prostredníctvom nej má informačný pracovník najužší kontakt s používateľom.

Inštitucionálne informačné prostredie sa formuje na báze sociálnych inštitúcií rôznych typov. Charakter a vlastnosti inštitucionálneho informačného prostredia závisia od typu inštitúcie, jej funkcií a úloh v spoločnosti, organizačnej štruktúry atď. Inštitucionálne informačné prostredie sa skladá zo skupinových a individuálnych informačných prostredí. Štruktúra inštitucionálneho informačného prostredia sa skladá zo zamestnancov, podieľajúcich sa rôznym spôsobom na procesoch v inštitúcii, ktorých začlenenie do informačných a komunikačných procesov inštitúcie závisí od ich postavenia v inštitúcii, od ich kvalifikácie a informačnej úrovne. Ďalším prvkom sú informačné a znalostné procesy,

metódy a prostriedky ich realizácie. Inštitucionálne informačné a znalostné procesy sa v súčasnosti realizujú v podmienkach informačných a komunikačných technológií, ktoré determinujú ich organizačnú a funkčnú štruktúru. Pre rozvoj inštitucionálneho informačného prostredia sú dôležité jeho väzby na informačné okolie.

Informačné a komunikačné procesy v inštitúcii sa realizujú na základe vzťahov jednotlivec – jednotlivec, jednotlivec – skupina a jednotlivec – inštitúcia. Informačné správanie jednotlivcov v inštitúcii sa prejavuje celkovou informačnou úrovňou inštitúcie, úrovňou informačného a znalostného zabezpečenia všetkých procesov prebiehajúcich v inštitúcii, úrovňou riadenia informačných a znalostných tokov s cieľom optimálneho informačného zabezpečenia všetkých riadiacich stupňov a jej celkovou informačnou politikou a informačnou stratégiou.

*Ďalšiu úroveň predstavuje **spoločenské informačné prostredie**. Spoločnosť ako zoskupenie ľudí založené na systéme výrobných vzťahov, umožňujúcich uspokojovanie kultúrnych, politických, sociálnych, ekonomických, technických a i. potrieb je zložitou štruktúrovaným systémom podľa výrobných a nevyrobných odvetví, funkčných a organizačných zložiek. Na báze štruktúry tohto makrosystému sa v priebehu spoločenského vývoja sformovali rôzne systémy informovania. Prostredníctvom informačných systémov a sietí na miestnej, regionálnej, národnej, štátnej a medzinárodnej úrovni sa zabezpečujú informačné a komunikačné procesy a toky. Každý subsystém spoločenského systému si vytvára svoje špecifické informácie, ktoré determinujú charakter informačných a komunikačných procesov, prostriedky a metódy ich realizácie a v konečnom dôsledku aj štruktúru informačných systémov a sietí. Dôsledkom toho sú v spoločenskom informačnom prostredí nesmierne zložito štruktúrované vertikálne, horizontálne i priečne vetvené informačné toky. Tieto zabezpečujú nepretržitú výmenu informácií v spoločnosti, ktorá je predpokladom jej vývinu.*

V spoločenskom informačnom prostredí sa realizujú informačné a komunikačné procesy na báze vzťahov jednotlivec – jednotlivec, jednotlivec – skupina, jednotlivec – inštitúcia, jednotlivec – spoločnosť. Celkové informačné správanie spoločnosti sa prejavuje úrovňou systémov informovania, informačnou stratégiou a politikou, ktoré prostredníctvom riadiacich, direktívnych, plánovacích, ekonomických a metodických nástrojov zabezpečujú legislatívne, administratívne, politické, ekonomické, vzdelávacie a profesijné podmienky pre efektívne informačné a znalostné procesy v spoločnosti.

Napokon na celosvetovej úrovni sa postupne vytvára zdokonaľovaním informačných a komunikačných technológií **globálne informačné prostredie**. Ľudstvo ako celozemská organizácia biologických, materiálnych, technických, energetických, sociálnych a kultúrnych makrosystémov existuje vďaka cieľavedomej výmene informácií a riadeniu informačných tokov. Tento proces sa urýchľuje budovaním globálnej informačnej infraštruktúry, ktorej základom je celosvetová sieť telekomunikačných superdiaľnic, umožňujúca vzájomné pre-

pojenie medzi počítačovými a telekomunikačnými sieťami rôznych krajín a kontinentov. Zásľuhou globálnej informačnej infraštruktúry sa vytvára celosvetové informačné prostredie, ktoré zabezpečuje voľnosť prístupu všetkým obyvateľom zemegule k všeludskému poznaniu. Vytvárajú sa tak podmienky pre sformovanie kvalitatívne novej štruktúry informačných a komunikačných tokov na globálnej úrovni. V období informačnej spoločnosti sa začínajú črtiť niektoré charakteristické znaky informačného správania ľudstva na tejto úrovni v oblasti etickej a právnej. Výrazom informačného správania na globálnej úrovni je informačná politika EÚ alebo skupiny G7, zakotvená v celom rade dokumentov vyjadrujúcich ich informačnú politiku a informačnú stratégiu.

Na všetkých úrovniach informačného prostredia informačné správanie výrazne determinujú informačné a komunikačné technológie, ktoré postupne presúvajú informačné a komunikačné procesy do prostredia technických systémov. Preto je potrebné interakciu človeka s **elektronickým informačným prostredím** skúmať jednak na všeobecnej úrovni, jednak na úrovni jednotlivých sociologických štruktúr. Existujúce výskumy v tejto oblasti sa mnohokrát podobajú marketingovému výskumu a z hľadiska behaviorálnych vied nie sú akceptovateľné.

INFORMAČNÉ SPRÁVANIE A INFORMAČNÁ VÝCHOVA

Vychádzajúc z predchádzajúcich analýz sa nazdávame, že **informačné správanie je podmienené učením**, teda informačnou výchovou. V behaviorálnych vedách má učenie dôležité postavenie. Vo vyššie charakterizovanom modeli štruktúry motivácie druhá, smerová úroveň je podmienená najmä učením. Prevažná časť prejavov správania je u človeka naučená. Učením si človek vytvára široký repertoár správania. Je to súhrn naučených adaptívnych prejavov správania pre množstvo životných situácií. Za učenie považujeme tie zmeny v organizme a jeho správaní, ktoré vychádzajú zo skúseností v podobných situáciách. V ľudskom správaní sa pripisuje väčšia dôležitosť skúsenostnej štruktúre vypracovanej učením a akulturáciou. Ľudia sú motivovaní prevažne získanými motívmi. Učenie hrá rozhodujúcu rolu v činnostiach, ktoré sú popisované v termínoch získaných motívov.

Učenie je z psychologického hľadiska niečím, čo je odvodené od správania. Vzťahuje sa na ciele a permanentné zmeny v správaní, ktoré sú výsledkom praxe. V samom pojme získaný motív je zastúpený tak motivácia, ako aj učenie (Homola, 1972). Ak má získaný motív pôsobiť, musí sa organizmus naučiť odpovedať. Ak je odpoveď vyvolaná, ovplyvňuje motivačné správanie organizmu. Podľa asociatívnej motivačnej teórie majú naučené premenné rovnaký vplyv na správanie ako motivačné premenné. Tieto naučené odpovede označujeme ako sekundárne motívy, pretože sú odvodené od primárnych motívov.

Aj podľa Nákonečného (Nákonečný, 1996) získané sekundárne motivácie sa utvárajú podľa zákonov učenia. Súvislosť procesov motivácie a učenia vyplýva z funkcií motivácie:

1. motivácia určuje spolu s kognitívnymi procesmi výber reakcií, ich situačnú podmienenosť,
2. určuje podmienky spevnenia a podmienky, za ktorých podnety ako spevnenia vystupujú,
3. energetizuje reakcie, zintenzívňuje správanie, a to v závislosti na naučenom význame cieľových objektov a ich hodnôt.

Dôležitú úlohu učenia v správaní pripisuje psychologický a filozofický smer **behaviorizmus**. Behaviorizmus skúma správanie, objekt, merateľné a pozorovateľné fakty, odmieta sa zaoberať nie priamo merateľnými javmi a tým, čo organizmus robí v určitých podmienkach. Behaviorizmus redukuje psychiku človeka na správanie. Mechanisticky vysvetľuje psychiku na základe vzorca $B = f(S)$, teda správanie je funkciou podnetu. Neskôr bola do rovnice zaradená aj predchádzajúca skúsenosť, čiže správanie je funkciou podnetu a objektu. Behaviorizmus sa i v súčasnosti zameriava na vzdelávanie, organizáciu učiva a učebného prostredia. V 70-tych rokoch podnietil aj rozpracovanie modelov informačného správania v podmienkach automatizovaných informačných systémov (Cejpek, 1976). Nazdávame sa, že vzhľadom na funkciu učenia v informačnom správaní aj dnes môže byť zdrojom poznatkov pre modely informačného správania.

Medzi informačným správaním a informačnou výchovou existuje úzka súvislosť. Informačné správanie sa formuje na základe informačnej výchovy. Môžu tu pôsobiť aj faktory spoločenského prostredia, ale potom ide o náhodné vplyvy, keď informačná výchova vnáša do informačného správania zameranost, cieľovosť. Modely informačnej výchovy by mali teda odrážať modely informačného správania a naopak. Modely informačnej výchovy nám dávajú aj odpoveď, čo všetko naplňa pojem informačné správanie a mali by byť východiskom výskumu informačného správania. Je veľmi ťažké uskutočniť a najmä vyhodnotiť exaktný výskum medzi respondentmi, ktorí získali informačnú gramotnosť na rôznej úrovni a rôznymi prostriedkami, často viac – menej náhodne.

Súčasnú **konceptie informačnej výchovy**, informačnej a technologickej výchovy nám ponúkajú možnosti takýchto východísk. Štandardy kompetencií nadobudnuté v informačnej výchove pre vysoké školy (Information, 2003), vypracované Association of College and Research Libraries, obsahujú päť základných štandardov a v rámci nich prevádzacie indikátory a zručnosti. Podľa nich informačne gramotný študent:

- definuje a artikuluje svoju informačnú potrebu,
- efektívne a účinne získava potrebnú informáciu,
- kriticky hodnotí informácie a ich zdroje,
- individuálne alebo ako člen skupiny efektívne využíva informáciu pre dosiahnutie stanoveného cieľa,
- ovláda ekonomické, právne a sociálne aspekty využíva-

nia informácií a dodržiava etické a právne zásady pri získavaní a využívaní informácií.

Napríklad v rámci tretieho štandardu sú nasledujúce vykonávacie indikátory, podľa ktorých informačne gramotný študent:

- sumarizuje hlavné idey vybrané zo zhromaždených informácií,
- artikuluje a aplikuje východiskové kritériá pre hodnotenie informácií a ich zdrojov,
- syntetizuje hlavné idey a vytvára nové koncepcie,
- porovnáva nové poznatky s pôvodnými, určuje pridanú hodnotu, protirečenia alebo iné unikátne charakteristiky informácie,
- určuje, či nové poznatky narazili na individuálny hodnotový systém a či dávajú možnosť zmiernenia rozdielov,
- uplatňuje pochopenie a interpretáciu informácie prostredníctvom diskusie s kolegami, expertmi v danom odbore a praktikmi,
- určuje či východiskové otázky môžu byť revidované.

Z existujúcich akademických modelov štandardov pre informačnú a technologickú výchovu by sme radi poukázali na komplexný Wisconsin's Model Academic Standards for Information and Technology Literacy (Wisconsin, 1998), obsahujúci štandardy zo štyroch okruhov: médiá a technológia, informácia a informačná požiadavka, samostatné štúdium a učiacia sa komunita. Vybrané modely prezentujú to, čo je v súčasnosti obsahom práce s informáciami, informačným správaním a informačným vedomím, mali by byť východiskom pri rozpracovaní metód výskumu informačného správania.

VÝCHODISKÁ PRE METODOLOGICKÝ VÝSKUM INFORMAČNÉHO SPRÁVANIA V INFORMAČNEJ VEDE

Kerlinger v dnes už klasickej monografii *Základy výskumu správania* (Kerlinger, 1972) zdôrazňuje dôležitú úlohu metodologického výskumu v sociálnych vedách. Podľa neho základným **cieľom metodologického výskumu** je vytvorenie teórie, ktorá by bola adekvátnym nástrojom potrebných zmien v praxi. Aké nároky kladie na metodológa? Predovšetkým kladie dôraz na oblasť merania sociálnych javov. Metodológ by sa mal zaoberať teoretickými a praktickými problémami identifikácie a merania sociálnych premenných, problémami konštrukcie sociálno-vedných nástrojov merania, problémami objektívneho vyhodnocovania výskumných dát, teda aplikáciou matematicko-štatistických metód a napokon výskumom metód zhromažďovania dát a analýzy.

V informačnej vede sa **cielený metodologický výskum nerealizuje**, pretože nie je rozpracovaný súbor metód a metódik pre výskum jednotlivých objektov, javov, procesov v informačnom prostredí. Je to jedna zo zásadných príčin súčasného stavu teórie informačnej vedy. Väčšina známych osobností informačnej vedy veľmi kriticky hodnotí doterajší vývoj teórie informačnej vedy (Pettigrew, 2001). Kon-

štatujú, že máme nedostatok dobrých teórií. Informačná veda je považovaná za súbor praktických prostriedkov bez teoretického základu. Väčšina publikovaných prác má pragmatický charakter bez vedeckej analýzy a zovšeobecnenia, bez explikácie teoretických alebo metateoretických predpokladov.

Volanie po využívaní teórie ako konceptuálnej bázy vo výskumoch v informačnej vede sa ozýva od konca 70-tych rokov ako na úrovni informačnej vedy ako celku, tak aj v jednotlivých disciplínach, najmä v oblasti informačného prieskumu, informačného správania a skúmania vzťahu človek – počítač. Priebežné výskumy ukázali, že využívanie teórie vo výskumoch je veľmi nízke – medzi 10 – 21 %. Potvrdila to aj obsahová analýza časopisov od roku 1950 (Pettigrew, 2001), ktorá ukázala, že prevažná väčšina výskumov v informačnej vede je ateoretická. Hodnotenie teoretickej úrovne výskumov v informačnej vede jednotlivými autormi je veľmi kritické. Konštatuje sa, že v informačnej vede je málo pokusov o odhalenie zákonitostí prevládajúcich v skúmanej oblasti a tento nedostatok sťažuje formuláciu teórií. Veľkým deficitom je nedostatok konceptuálnej analýzy, ktorá je nástrojom tvorby vedeckých teórií informačnej vedy.

Výskumom správania človeka v jeho materiálnom a sociálnom prostredí sa zaoberajú **behaviorálne vedy alebo vedy o človeku**, a to pomocou experimentálnych metód a pozorovania. Tieto vedy sa vyznačujú interdisciplinárnym prístupom, zdôrazňovaním kvantifikácie, vytváraním matematického modelu, prísnu vedeckosťou, hľadaním univerzálnych rysov v ľudskom správaní a objavovaním zákonov správania. Pomocou objektívnych metód zisťujú aj vnútorné psychické podmienky vonkajšieho správania, ktoré nie sú prístupné priamemu pozorovaniu. Je výzvou pre informačnú vedu, či sa začlení do tohto systému vied, pretože sa sem zaraďujú aj tie sociálne vedy, ktoré majú podobnú koncepciu a metódy, pokiaľ študujú svoj predmet objektívnymi metódami. Základy pre túto orientáciu sa pokúša položiť kognitívna paradigma informačnej vedy, jej metodologické prístupy však zatiaľ nie sú akceptovateľné metodológiou behaviorálnych vied.

Vedecký výskum správania predstavuje systematické, kontrolované, empirické a kritické sledovanie hypotetických skúmaní o predpokladaných vzťahoch medzi prirodzenými javmi. Výskum má viesť k vytvoreniu teórií, ktoré poskytujú systematický obraz vzťahov medzi javmi, a tým ich umožňujú vysvetliť. Výskum správania sa neobmedzuje len na skúmanie toho, čo je možné bezprostredne pozorovať, uznáva kauzálne vzťahy a kauzálne zákony, požaduje vysvetľovanie pozorovaných javov a ich predvídanie, odmieta len popis javov. Vo výskume správania je veľmi dôležité správne **formulovať vedecký problém** a z neho odvodiť hypotézy tak, že môžu viesť k experimentálnej kontrole ich platnosti či neplatnosti. V súčasnosti v informačnej vede nedokážeme postaviť predmet teoretického výskumu. Aj Hjørland konštatuje, že informačná veda sa stane vedou vtedy, keď bude schopná formulovať výskumné problémy (Hjørland, 2000).

Vo výskumoch správania sa kladie dôraz na **empirickú metodológiu a na kvantitatívnu analýzu výsledkov výskumu**. Základom výskumu správania je experimentálna metóda a štatistická a matematická analýza výskumom získaných dát s použitím počítačov a ich interpretácia. Matematické metódy umožňujú kontrolovať v jednom experimente súčasne viac premenných a dovoľujú tak riešiť otázky, ktoré boli pre mnohonásobnú podmienenosť neriešiteľné. Najcharakteristickejšim rysom javov, veličín a procesov v procesoch správania je ich náhodný charakter. Náhodnosť sa tu chápe ako dočasná nemožnosť poznať do všetkých detailov priebeh skúmaných procesov, účinok rôznych premenných. Náhodnosť je tu teda len výrazom neznalosti skutočnej determinácie skúmaných javov.

Vo výskumoch správania sa kladie dôraz na objektívny, validný a spoľahlivý výskum. **Objektivita** sa tu chápe ako zhoda medzi pozorovateľmi a ako zhoda poznania s objektívnou realitou. Znakom objektivity je zhoda v skórovaní a interpretácii dát, verifikovateľnosť hypotéz kritickým pokusom, stanovenie podmienok zovšeobecniteľnosti výsledkov výskumu.

Zásadnou otázkou vo vzťahu k metodologickému výskumu odboru je **špeciálno-vedná metodológia informačnej vedy** (Čabrunová, 2002). Tvoria ju všeobecno-vedné, špeciálno-vedné a aplikované metódy. Každý druh predstavuje špeciálny okruh problémov, ktorému je potrebné sa venovať na metodologickej úrovni. Základným metodologickým problémom je vzťah predmetu a metódy informačnej vedy. Neujasnenosť predmetu informačnej vedy určuje následne problémy formovania špeciálno-vedných metód informačnej vedy ako aj rozpracovanosť aplikácie metód hraničných vied.

Ford (1999, s. 1148) sa pokúsil analyzovať **paradigmy súčasných teoretických výskumov v informačnej vede**. Rozdelil ich do dvoch skupín: vedecké paradigmy a objasňujúce paradigmy. Vedecké paradigmy charakterizuje kvantitatívnymi a štatistickými metódami, atomistickým prístupom, hľadaním univerzálnych zákonov, izolovanými a kontrolovanými veličinami, vysokou objektívnosťou, štúdiom diskretných väzieb, nízkou komplexnosťou, definitívnymi koncepciami, logicko – matematickými prístupmi. Objasňujúce paradigmy charakterizuje kvalitatívnymi, interpretujúcimi metódami, holistickým prístupom (zameranie sa na celok), akceptáciou porozumenia kontextu, dodržiavaním komplexnosti reálnych životných situácií, vysokou subjektívnosťou, štúdiom komplexných interaktívnych väzieb, vysokou komplexnosťou, senzitivnými koncepciami, intuitívnymi prístupmi. Ford porovnáva tieto dve skupiny paradigiem a poukazuje na problémy ich kombinácií. Vzhľadom na informačný, technologický a sociálny aspekt informačných procesov v spoločnosti, ktorý si vyžaduje využívanie oboch paradigiem, sa v týchto prístupoch nachádza východisko formovania špeciálno-vednej metodológie informačnej vedy, klasifikácie špeciálno-vedných metód.

Nepochybne predpokladom metodologického výskumu je **dôkladné poznanie štruktúry skúmaných sociálnych ja-**

vov a procesov. K tomu potrebuje informačná veda definovať základné kategórie a vymedziť ich voči základným kategóriám behaviorálnych vied. Predovšetkým ide o charakterizované kategórie – informačné vedomie, informačné prostredie, informačné správanie, informačný motív, potreba, záujem, informačná výchova. Toto vymedzenie je veľmi náročné, pretože behaviorálne vedy aplikujú informačné a kybernetické prístupy a tieto kategórie sú súčasťou ich kategoriálneho aparátu. Informačné pojmy behaviorálnych vied vychádzajú z chápania behaviorálnej informácie ako informácie obsiahnutej v ľudskej interakcii, ktorá pozostáva z postojov, túžob, nálad, pocitov, úmyslov, vnemov, myšlienok iných ľudí a nás, a sú odovzdávané expresívnym správaním alebo jazykom tela ako aj slovnými symbolmi (Wolman, 1989).

ZÁVER

Predpokladom postavenia metodologického výskumu informačného správania na úroveň behaviorálnych vied a vied o človeku je aktívna spolupráca s nimi. Predovšetkým je potrebné štúdium a aplikácia ich metodologického aparátu, účasť na interdisciplinárnych výskumoch, ktorá by organicky začlenila problematiku informačného správania do správania človeka. Rozvoj metodologického výskumu týmto smerom by posilnil prestíž informačnej vedy, podmienil proces zexaktnenia informačných kategórií a pojmov, ktoré majú sociálno-psychologický základ a pomohol ich začleneniu do pojmového aparátu behaviorálnych vied.

LITERATÚRA

- CEJPEK, J. *Informační chování uživatelů odborných informací*. Praha : ÚVTEI, 1976. 43 s.
- ČABRUNOVÁ, A. K formovaniu informačnej vedy ako vedy. In *Knižničná a informačná veda XIX*. Bratislava : UK, 2002, s. 73 – 109.
- ČABRUNOVÁ, A. Informačný proces. In *Informačná výchova : Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava : SPN, 1998, s. 143 – 149.
- ČABRUNOVÁ, A. Informačné prostredie. In *Informačná výchova : Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava : SPN, 1998, s. 130 – 132.
- ČABRUNOVÁ, A. Informačné správanie. In *Informačná výchova : Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava : SPN, 1998, s. 135 – 136.
- EARLY, J. *The social evolution of consciousness*. [on line]. [cit. 4. 4. 2003]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.early.org>
- FORD, N. The growth of understanding in information science : towards a developmental model. In *Journal of American Society for Information science*, 1999, roč. 50, č. 12, s. 1141 – 1152.
- Global Consciousness Project. [on line]. [cit. 4. 4. 2003]. Dostupné na World Wide Web: <http://egg1.princeton.edu/homepage.html>
- HJORLAND, B. Library and information science: practice, theory and philosophical basis. In *Information Processing and Management*, 2000, roč. 36, s. 501 – 531.
- HOMOLA, M. *Titul? Praha : SPN, 1972. 359 s.*
- Information Literacy Competency Standards for Higher Education. Standards, Performance Indicators and Outcomes. Association of College and Research Libraries. [on line]. [cit. 3.4.2003]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.ala.org/acrl/standards/ilo.html>
- Informačné správanie a digitálne knižnice. Bratislava : CVTI, 2003. 265 s.
- JANOUSEK, J. *Sociálna determinácia psychiky a správania*. Bratislava : SPN, 1987. 77 s.
- KERLINGER, F. N. *Základy výskumu chování*. Praha : Academia, 1972. 705 s.
- KONDÁŠ, O. Správanie. In *Pedagogická psychológia*. Bratislava : SPN, 1997, s. 336 – 337.
- NÁKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha : Academia, 1996. 270 s.
- OROM, A. Information science, historical changes and social aspects : a Nordic outlook. In *Journal of Documentation*, 2000, roč. 56, č. 1, s. 12 – 26.
- PARDEL, T. Motivácia ľudskej činnosti a správania. Bratislava : SPN, 1977. 219 s.
- WILSON, T., WALCH, Ch. *Information behaviour : an interdisciplinary perspective*. British Library Research and Innovation Report 10. [on line]. [cit. 20. 2. 2003]. Dostupné na World Wide Web: <http://informationr.net/tdw/publ/infbhav/prelims.html>
- SARACEVIC, T. Information science. In *Journal of American Society for Information Science*, 1999, roč. 50, č. 12, s. 1051 – 1063.
- STEINEROVÁ, J. Vzorce využívania informácií používateľov akademických a vedeckých knižníc. In *Informačné správanie a digitálne knižnice*. Bratislava : CVTI, 2003, s. 66 – 83.
- STEINEROVÁ, J. Základy filozofie človeka v knižničnej a informačnej vede. In *Knižničná a informačná veda na prahu informačnej spoločnosti*. Bratislava : STIMUL, 2000, s. 9 – 55.
- Wisconsin's model academic standards for information and technology literacy. Madison : WDPI, 1998. 49 s.
- WOLMAN, B. B. *Dictionary of Behavioral Science*. San Diego : Academic Press, 1989. 370 s.

Štúdia bola vypracovaná v rámci grantovej úlohy VEGA 1/2481/05 Využívanie informácií pri informačnom správaní vo vede a vzdelávaní.

Vianočná zbierka pre deti Detského domova v Martine

Začiatkom decembra roku 2006 sa pracovníčky Odboru dopĺňovania a spracovania fondov SNK rozhodli usporiadať zbierku pre deti z Detského domova v Martine.

Na finančné dary pripravili peknú kolísku, na šatstvo, obuv a hračky papierové vrecia. Keď sa kolíška aj vrecia pekne naplnili, pred Vianocami – 23. decembra všetky vyzbierané veci zanesli do Detského domova. Odovzdali ich riaditeľovi domova Ing. Petrovi Belicovi. Pracovníčky navštívili deti v čase obeda a pozreli si aj časť budovy. Chodby a miestnosti boli v tomto predvianočnom čase pekne vyzdobené aj vďaka iným sponzorom.

Napriek tomu, že zbierka SNK nepatrila medzi najväčšie, pán riaditeľ nám poslal ďakovný list a aj my sa chceme poďakovať všetkým pracovníkom a návštevníkom SNK, ktorí prispeli, a tak potešili opustené deti.

Ďakujeme.

Edita Mäčková, Eva Martinusíková, Anna Horičková